

УДК336.226.1

Кратт О. А.*д.е.н., професор**Кременчуцький національний університет**імені Михайла Остроградського*

E-mail: helena.job@mail.ru

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

Метою статті є дослідження проблеми оподаткування оплати праці на сучасному етапі в Україні, а саме недиференційований підхід до її оподаткування. Для вирішення проблеми було застосовано системний підхід, з врахуванням всіх чинників, які впливають на оподаткування доходів громадян. З цією метою проаналізовано історичні передумови створення сучасної системи оподаткування, зокрема стосовно оподаткування доходів та розглянуто міжнародний досвід оподаткування доходів фізичних осіб. Так як особливо актуальним є значення податку з доходів фізичних осіб на регіональному рівні, було досліджено темпи росту реальної заробітної плати і заборгованість з оплати праці у Полтавській області, та зроблено порівняння з податковими надходженнями до бюджету від ПДФО. На прикладі Полтавської області окреслено головні проблеми оподаткування доходів громадян та визначено перспективні напрями реформування податку з доходів фізичних осіб в Україні на сучасному етапі.

Ключові слова: податки, податкова система, доходи, диференціація.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним із бюджетоутворюючих податків. ПДФО

належить до прямого оподаткування, яке вважається більш ефективним, ніж непряме, прямо пов'язаного з рівнем доходів населення, і яке широко використовується у розвинених країнах. За рахунок прямого оподаткування поповнюється доходна частина бюджету цих держав (високі доходи громадян дають можливість це зробити). Інша ситуація в бідних країнах, де основою поповнення бюджету є непряме оподаткування. Особливо актуальним є значення ПДФО на регіональному рівні, так як ПДФО прямо пов'язаний з рівнем доходу населення і становить значну частину податкових надходжень до регіонального бюджету, а диспропорційність розвитку регіонів проявляється і у нерівномірності доходів населення.

Однією з проблем оподаткування оплати праці на сучасному етапі є недиференційований підхід. Складне економічне і політичне становище в країні неоднаково вплинуло на доходи різних верств населення. Оплата праці працівників торгівлі, наприклад, пов'язана з регулярним її надходженням з урахуванням інфляції, зростання цін та ін., на відміну від працівників бюджетних установ. У зв'язку з цим розрив в оплаті праці є досить суттєвим. Оподатковуються ж ці доходи за однаковою ставкою.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є дослідження функціонування та змін, яких зазнав податок з доходів фізичних осіб, їх впливу на доходи громадян та внесення пропозицій щодо удосконалення податку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оподаткування оплати праці приваблює увагу багатьох науковців та спеціалістів. Так, його досліджували Швабій К. І. [1], Цимбалюк І. О. [2], Шевченко Р. Ю. [3] та ін. Проте динамічність економічної та політичної ситуації вимагає постійного моніторингу фіскальної ефективності податку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці не мають однастайності у питанні, яка ж податкова система є більш ефективною: зі

складною чи простою структурою. На прикладі України бачимо, що велика кількість податків та складна структура податкової системи не є запорукою максимальної суми надходжень до бюджету. Так, у 2015 році було здійснено певні кроки на шляху реформування податкової системи, у т.ч.:

- скорочено кількість податків та зборів вдвічі (11 замість 22);
- введено прогресивну шкалу для оподаткування доходів фізичних осіб.

При цьому однією з цілей змін була детінізація заробітних плат. Проте «прогресивність» шкали для оподаткування доходів фізичних осіб полягала у тому, що різні види доходів оподатковувались за різними ставками, що не стимулювало підприємців виходити з тіні. Водночас для оподаткування заробітної плати існує одна ставка податку. «Проте питання зменшення податкового тягара платників податків залишилось поза увагою його розробників...» [4].

Досконалої податкової системи не існує в жодній країні світу. Проте доцільно розглянути і проаналізувати досвід деяких з них. Економічно розвинені країни характеризуються не тільки високим рівнем доходів населення, а й високими ставками податків. При цьому в більшості країн застосовується так звана прогресивна шкала — зі збільшенням доходу зростає ставка податку. В таблиці 1 представлено ставки оподаткування доходів у різних країнах світу.

Таблиця 1

Ставки оподаткування доходів у різних країнах
(побудовано автором за даними [5])

Країна	Ставка	Країна	Ставка	Країна	Ставка
Австрія	21-50	Канада	15-29	Словаччина	19
Бельгія	54	Китай	5-45	Словенія	16-41
Болгарія	10	Кіпр	20-30	США	15-35
Бразилія	7,5-27,5	Латвія	26	Туніс	15-35

В.Британія	9-50	Литва	15	Туреччина	15-35
Греція	0-45	Люкс-рг	39	Угорщина	41
Данія	52	Мальта	15-35	Україна	18
Естонія	21	Нідер-ди	0-52	Фінляндія	7-30,5
Ізраїль	10-45	Німеччина	14-47	Франція	5,5-46,7
Індія	10-30	Польща	18-40	Чехія	15
Індонезія	5-30	Португалія	0-42	Чорногорія	12
Ірландія	20-41	Росія	13	Швеція	56
Іспанія	43	Румунія	16	Японія	5-50
Італія	23-45	Сербія	10-20	ЄС	37,5

Як бачимо, ставки досить диференційовані. На відміну від України, де порядок, ставки, правила оподаткування податком з доходів фізичних осіб встановлюються виключно на загальнодержавному рівні, в іноземних державах органам місцевого самоврядування надано досить широке право у сфері податкової юрисдикції. У таких країнах Європи як Болгарія, Кіпр, Естонія, Греція, Латвія, Норвегія, Румунія, особистий прибутковий податок належить до місцевих податків, а в Бельгії, Данії, Фінляндії, Швеції та Швейцарії органи місцевого самоврядування самостійно визначають ставки, за якими оподатковуватимуться доходи громадян [5].

У рейтингу податкових систем «Paying Taxes» за 2015 рік, підготовленому Світовим банком, за показником «Загальна сплата податків» Україна посідає 108 місце, загальна податкова ставка – 52,9 [6].

Підґрунтям сучасного оподаткування є податкові інструменти, які сформувались протягом всього періоду його існування. Розглянемо історичний аспект розвитку оподаткування доходів населення в Україні. Попередником сучасного податку з доходів фізичних осіб був прибутковий податок, запроваджений ще у СРСР. Його ставка була диференційованою (табл.2).

Таблиця 2

Ставки прибуткового податку (побудовано автором за даними [7])

Розмір місячного доходу, руб	Сума податку, руб	Розмір місячного доходу	Сума податку, руб	Розмір місячного доходу	Сума податку, руб
71	0,25	79	3,07	87	5,79
72	0,59	80	3,41	88	6,13
73	0,93	81	3,75	89	6,47
74	1,30	82	4,09	90	6,81
75	1,65	83	4,43	91	7,12
76	2,00	84	4,77	92-100	7,12+12% суми, що перевищує 91 руб
77	2,39	85	5,11	101 і вище	8,20+13 % суми, що перевищує 100 руб
78	2,73	86	5,45		

З таблиці 2 можемо зробити висновок, що податок був надзвичайно диференційованим: сума податку зростала із збільшенням доходу на кожен руб.

З розпадом СРСР було введено Закон «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства», статтею 8 якого встановлювались такі ставки податку (табл.3).

Таблиця 3

Ставки податку згідно ЗУ «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства»[8]

Розмір місячного доходу, крб	Суми податку
Від 186 до 1500	12% із суми, що перевищує 185 крб
Від 1500 до 2000	157,80 крб +15% суми, що перевищує 1500 крб
Від 2001 до 3000	232,80 крб + 20 % із суми, що перевищує 2000 крб
Від 3001 і вище	432,80 крб + 30 % із суми, що перевищує 3000 крб

У 1992 році було введено в дію Декрет КМУ «Про прибутковий податок з громадян», статтею 7 якого було встановлено такі ставки податку (табл. 4).

Таблиця 4

Ставки податку згідно Декрету КМУ «Про прибутковий податок з громадян» (побудовано автором за даними[9])

Розмір доходу	Ставка	Розмір доходу	Ставка
Розмір місячного сукупного оподаткованого доходу (у мінімальних місячних заробітних платах)	Не оподатковується	Від 20 мін. зарплат + 1 крб до 30 мін. зарплат включно	Податок з 20 мін. зарплат + 1 крб+35% суми, що перевищує 20 мін. Зарплат
Від 1 мін. зарплати + 1 крб до 10 мін. зарплат включно	10 % суми, що перевищує мін. зарплату	Понад 30 мін. зарплат	Податок з 30 мін. зарплат + 1 крб+50% суми, що перевищує 30 мін. зарплат
Від 10 мін. зарплати + 1 крб до 20 мін. зарплат включно	Податок з 10 мін. зарплат+1крб+20% суми, що перевищує 10 мін. зарплат		

Законом України «Про податок з доходів фізичних осіб» у 2003р. було повністю ліквідовано відмінності в оподаткуванні оплати праці і статтею 7 встановлено ставку податку 13 (15) % від об'єкта оподаткування [10].

На сьогодні оподаткування доходів фізичних осіб в Україні регламентується розділом IV ПКУ, відповідно до п. 162.1 ст. 162 якого платником податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) є, зокрема, фізична особа — резидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні. Ставка податку становить 18 % для більшості видів доходів, включаючи

пасивні доходи. Частина місячної пенсії, що перевищує три мінімальні заробітні плати, оподатковується за ставкою 15%. Загальна податкова соціальна пільга надається в розмірі 50 % розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи на місяць [11].

Аналізуючи оподаткування доходів у вигляді заробітної плати протягом різних періодів слід відзначити, що з часом прогресивність шкали оподаткування «зменшується». Сьогодні у порівнянні з законодавством попередніх років можна констатувати її повну відсутність.

Одним з принципів податкового законодавства України є соціальна справедливість – установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків. Розглянемо диференціацію заробітних плат на прикладі Полтавської області. Вони складають від 2424 грн (організація харчування) до 8612 грн (добувна промисловість) [12]. Спостерігається також тенденція зростання категорії громадян, що мають надвисокі доходи (мільйонери). При цьому слід зазначити, що у багатьох організаціях (особливо бюджетних) частина працівників працюють не на повну ставку, при цьому заробітна плата працівників бюджетних установ традиційно суттєво відстає від оплати працівників інших галузей. Темпи росту реальної заробітної плати скорочуються, зростає і заборгованість з оплати праці. На рисунку 1 представлено темпи росту реальної заробітної плати і заборгованість з оплати праці у Полтавській області.

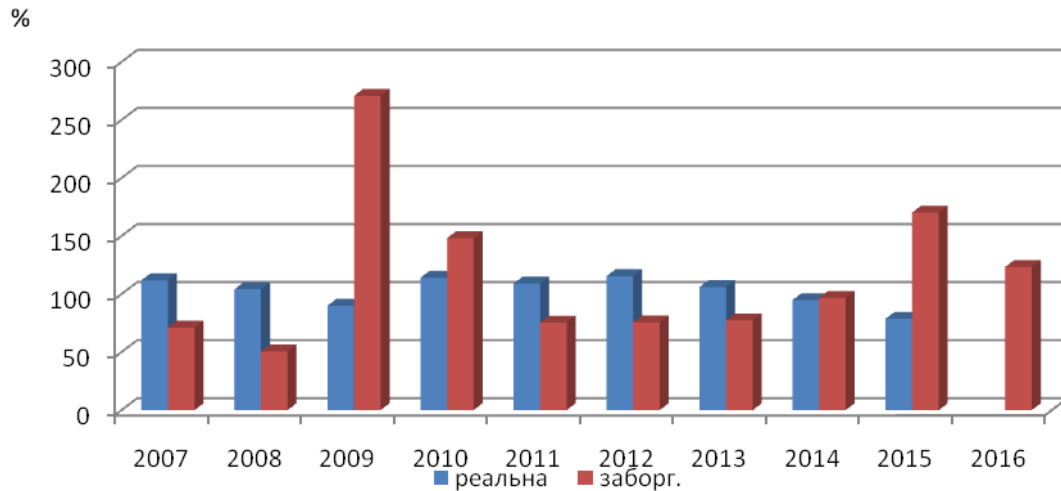

Рис. 1 Темпи росту реальної заробітної плати і заборгованість з оплати праці у Полтавській області (побудовано автором за даними [12])

З рис. 1 бачимо, що заборгованість з оплати праці зберігається на рівні (і навіть перевищує) показники 2011-2014 років. Одночасно можемо спостерігати зростання надходжень від ПДФО до бюджету (рис.2).

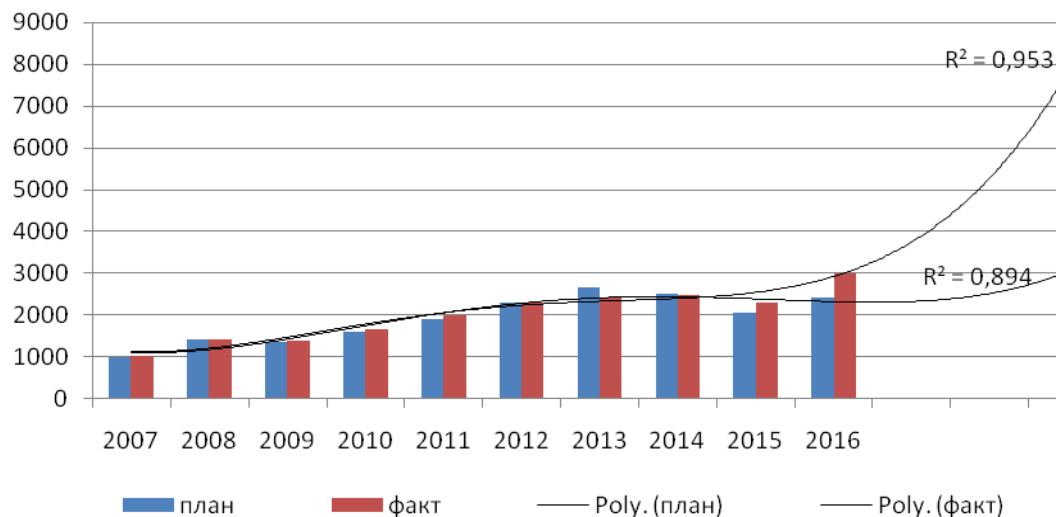

Рис. 2 Виконання бюджету з ПДФО у Полтавській області (побудовано автором за даними [13])

З рис. 2 бачимо, що податкові надходження до бюджету від ПДФО зростають і, навіть, перевищили плановий показник. При цьому слід зазначити, що це зростання відбулося не за рахунок зростання доходів всіх верств населення, що є характерною ознакою прямого оподаткування, а за

рахунок зростання податкової ставки. Поліноміальний тренд третього ступеня свідчить, що цей показник за існуючих умов буде в найближчі три роки зростати ще швидшими темпами, але з часом неминуче скоротиться. Висока ставка оподаткування спонукатиме збільшенню частки «тіньового сектора». Очевидною є необхідність диференціації об'єктів оподаткування залежно від розміру, що призведе до розширення податкової бази.

Диспропорція темпів росту реальної заробітної плати, податкових надходжень від ПДФО, ставки оподаткування з доходів фізичних осіб призводить до ще більшого зубожіння населення. Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць, який щорічно визначається Законом України «Про державний бюджет України», не відповідає реаліям часу.

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна відзначити такі проблеми оподаткування доходу:

- зростання податкової ставки;
- застосування соціальної пільги не в повному обсязі, що порушує принцип соціальної справедливості;
- малопрогресивність податку.

З метою підвищення доходів громадян та забезпечення принципу соціальної справедливості необхідно:

- переглянути розмір прожиткового мінімуму у бік зростання;
- запровадити прогресивну шкалу оподаткування заробітної плати;
- дотримуватись норм податкового законодавства стосовно податкових соціальних пільг у повному обсязі;
- використати досвід зарубіжних країн стосовно повноважень органів місцевого самоврядування у сфері податкової юрисдикції.

Вищевказані заходи будуть сприяти зростанню доходів громадян у вигляді заробітної плати, забезпечать достатній обсяг надходжень коштів до бюджету навіть за меншої ставки ПДФО, виходу з тіні оплати праці

громадян України. Важливе значення має стабільність податкової системи. Тому необхідним є введення мораторію на внесення змін до ПДФО протягом кількох років.

Список використаних джерел

1. Швабій К. І. Пріоритети реформування податку на доходи фізичних осіб у сучасних умовах / К. І. Швабій //—Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). —Вип. 2. — 2013. — С.50-54.

2. Цимбалюк І. О. Значення податку на доходи фізичних осіб у системі територіальних фінансів / І. О. Цимбалюк //—«Науковий вісник» Буковинського державного фінансово-економічного університету. — 2013. — С.204-212.

3. Шевченко Р. Ю. Розвиток оподаткування доходів фізичних осіб в умовах запровадження Податкового кодексу України / Р. Ю. Шевченко //— Наукові праці НДФІ. —№4 (53) — 2010. — С. 11-19.

4. Касич А.О. Формування оподаткованого прибутку в контексті змін до податкового законодавства України /А. О. Касич, О. І. Авраменко //— Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. — Випуск 1/ (78). — 2013. —С. 155-159.

5. Чуприна А. Оподаткування доходів фізичних осіб: міжнародний досвід/ А. Чуприна // — Вісник. — № 10. —2011 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/3030>.

6. Paying Taxes 2015: The global picture. The changing face of tax compliance in 189 economies world wide.— [Електронний ресурс]. — Режим доступу:www.pwc.com/payingtaxes.

7. Указ Президиума Верховного Совета СССР от 30 апреля 1943 года «О подоходном налоге с населения».— [Електронний ресурс]. — Режим

доступу: [http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR /data04/text/16420.htm](http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data04/text/16420.htm)

8. Закон України «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства» від 05.07.1991 № 1306-XII– [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1306-12>

9. Декрет КМУ «О подоходном налоге с граждан» от 26.12.1992 № 13-92. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/>.

10. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05.2003 № 889-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/>.

11. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

12. Головне управління статистики у Полтавській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pl.ukrstat.gov.ua/>

13. Департамент фінансів Полтавської ОДА. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finpl.gov.ua/>

REFERENCES

1. Shvabyi, K. (2013), *Prioritety reformuvanya podatku na dochody fizychnykh osib u suchasnykh umovakh* [*The priorities of reforming the tax to incomes of physical persons in modern conditions*]. Zbirnyk naukovykh prats Iripinskoï finansovo-yurydychnoi akademiyi, 2, 50-54. [in Ukrainian].

2. Tzymbaluk, I. (2013). *Znachenya podatku na dochody fizychnykh osib u sistemi teritorialnykh finansiv* [*The role of the tax to incomes of physical persons in the system of territorial finance*]. «Naukovyvisnyk» Bukovynskogo derzhavnogo finansovo-ekonomychnogo universytetu, 204-212. [in Ukrainian].

3. Shevchenko, R. (2010). Rozvytok opodatkyvannya dokhodiv fizychnykh osib v umovakh uprovezhenya Podatkovocho kodeksu Ukrainy [*The development of the taxation of incomes of physical persons in conditions of introduction of the Tax code of Ukraine*]. Naukovy prazy NDFI, 11-19. [in Ukrainian].

4. Kasich, A. & Avramenko, E. (2013). Formuvanya opodatkovovanogo prybutku u konteksty zmin do Podatkovocho zakonodavstva Ukrainy [*Formation of taxable profit in the context of changes in tax legislation of Ukraine*]. Visnyk KrNU im. M. Ostrogradskogo, 1/ (78), 155-159. [in Ukrainian].

5. Chupryna, A. (2011). Opodatkuvannya dokhodiv fizychnykh osib: mizhnarodny dosvid [*Taxation of income of individuals: the international experience*]. Visnyk, 10. Retrieved from <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/3030>. [in Ukrainian].

6. Paying Taxes 2015: The global picture. The changing face of tax compliance in 189 economies worldwide. Retrieved from: www.pwc.com/payingtaxes. [in English]

7. The Presidium of the Supreme Soviet of the USSR (1943). Ukaz Prezidiuma Verkhovnogo Soveta SSSR «Pro prybutkovyi podatok z naselennya». Retrieved from: <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data04/tex16420.htm> [in Ukrainian].

8. The Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR (1991). The law of Ukraine "On income tax on citizens of Ukraine, foreign citizens and persons without citizenship" Kyiv The Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1306-12> [in Ukrainian]

9. The Cabinet of Ministers of Ukraine (1992). The decree of CMU "On personal income tax" Kyiv: The Cabinet of Ministers of Ukraine. Retrieved from <http://search.ligazakon.ua/>.

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003). The law of Ukraine "About the tax from incomes of physical persons" Kyiv: The Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <http://search.ligazakon.ua/>. [in Ukrainian]

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010). Tax Code Of Ukraine Kyiv: The Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. [in Ukrainian]

12. Main administration of statistics in Poltava region (2016). Retrieved from <http://www.pl.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]

13. The Finance Department of the Poltava regional state administration (2016). Report on the budget of the region Poltava: The Finance Department of the Poltava regional state administration. Retrieved from <http://finpl.gov.ua/> [in Ukrainian]

КРАТТ О. А. НАПРАВЛЕНИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ В УКРАИНЕ

Целью статьи является исследование проблемы налогообложения оплаты труда на современном этапе в Украине, а именно недифференцированный подход к ее налогообложению. Для решения проблемы был применен системный подход, с учетом всех факторов, которые влияют на налогообложение доходов граждан. С этой целью проанализированы исторические предпосылки создания современной системы налогообложения, в частности в отношении налогообложения доходов и рассмотрен международный опыт налогообложения доходов физических лиц. Так как особенно актуальным является значение налога с доходов физических лиц на региональном уровне, были исследованы темпы роста реальной заработной платы и задолженность по оплате труда в Полтавской области, и сделано сравнение с налоговыми поступлениями в бюджет от НДФЛ. На примере Полтавской области обозначены главные проблемы налогообложения доходов граждан и определены

перспективные направления реформирования налога с доходов физических лиц в Украине на современном этапе.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, доходы, дифференциация.

KRATT O. DIRECTIONS OF REFORMING TAXATION WAGES IN UKRAINE

The aim of the article is to study the problems of taxation of remuneration at the present stage in Ukraine. This undifferentiated approach to its taxation. To solve the problem was applied a systematic approach. Took into account all factors that affect the taxation of the income of citizens. The article analyzes historical background of the creation of a modern tax system. Studied the taxation of income. Was studied the international experience of taxation of incomes. On the example of Poltava region marked with major tax issues. The author defines perspective directions of reforming of the tax on income of physical persons in Ukraine.

Key words: taxes, tax system, the income differentiation.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2016 р.

Авторська довідка

	Українською мовою	Англійською мовою
ПІБ/ Last name, first name	Кратт Олег Адольфович	Kratt Oleg
Науковий ступінь/ Scientific degree	Доктор економічних наук	Doctor of economic Sciences
Вчене звання/ Scientific rank	професор	professor
Посада/ Position	-	-
Установа/ Establishment	Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського	Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University